

Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár

Nemzetközi tudományos szeminárium
Beregszász, 2019. május 23–24.

Tanulmánykötet

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23–24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár

Nemzetközi tudományos szeminárium
Beregszász, 2019. május 23–24.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:
Bárány Erzsébet

II. RF KMF – „RIK-U” Kft.
Beregszász–Ungvár
2020

ETO 81'1:061.3(477.87)

B 19

A kiadvány a 2019. május 23–24-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszéke által rendezett *Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár* című nemzetközi tudományos szemináriumon elhangzott előadások anyagát tartalmazza. A kötet a neves szlavista születésének 100. évfordulója kapcsán az életét, az oktatói, a nyelvészeti és az irodalmi tevékenységét bemutató tanulmányokat adja közre.

Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa (2020.08.27., 5. számú jegyzőkönyv).

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Filológia Tanszéke közreműködésével.

Szerkesztette:

Bárány Erzsébet

Lektorálta:

dr. Bárány Béla, PhD (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

dr. Gazdag Vilmos, PhD (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

A magyar nyelvű szöveget korrektúrázták:

a szerzők

Az ukrán és angol nyelvű szöveget korrektúrázta:

Kordonec Olekszandr és Vrábely Tamás

Műszaki szerkesztő:

Gazdag Vilmos

Borítóterv:

Gazdag Vilmos, Vezsdel László

ETO-besorolás:

a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára

A kiadásért felelnek:

Csernicskó István (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola megbízott rektora)

Orosz Ildikó (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke)

Dobos Sándor (a II. RF KMF Kiadói Részlegének vezetője)

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

**A kiadvány megjelenését
a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács támogatta.**

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua) és a „RIK-U” Kft. (cím: 88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft.

ISBN 978-617-7868-35-3

© A szerzők, 2020

© A szerkesztő, 2020

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2020

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23–24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:
Єлизавети Барань

ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ – ТОВ «РІК-У»
Берегове–Ужгород
2020

УДК 81'1:061.3(477.87)

Б 19

Збірник містить матеріали міжнародного наукового семінару «*Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин*», який відбувся 23–24 травня 2019 року в м. Берегове. До видання, присвяченого 100-річчю від дня народження видатного славіста, ввійшли статті про життєпис науковця, його мовознавчу, освітницьку діяльність та літературну творчість.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ (протокол №5 від 27.08.2020 р.)

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою філології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ

За редакцією:

Єлизавети Барань

Рецензенти:

Адальберт Барань, кандидат філологічних наук (ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)
Вільмош Газдаг, доктор філософії з гуманітарних наук, спеціальність «філологія»
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

Коректура угорського тексту:

авторська

Коректори українського та англійського текстів:

Олександр Кордонець та Томаш Вrabель

Технічний редактор:

Вільмош Газдаг

Обкладинка:

Вільмош Газдаг, Ласло Веждел

УДК:

Бібліотечно-інформаційний центр «Опаціої Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ

Відповідальні за випуск:

Степан Черничко (в.о. ректора Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ)

Ільдико Орос (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ)

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

За зміст опублікованих наукових робіт відповідальність несуть автори

**Друк збірника здійснено за підтримки
Угорської академічної ради Закарпаття**

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) та ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

ISBN 978-617-7868-35-3

© Автори, 2020

© Редактор, 2020

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ, 2020

Зміст / Tartalom

ВСТУПНЕ СЛОВО	9
ELŐSZÓ	11
БАЛЛА ЕВЕЛНА: Мотив дороги в малій прозі Еміля Балецького	13
БАРАНЬ ЄЛИЗАВЕТА: Еміль Балецький – дослідник закарпатських українських говорів (перший етап наукової діяльності)	21
GAZDAG VILMOS: A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok alakulása egy elfeledett keleti szláv jövevényszó regionális újjáéledése tükrében	41
ZOLTÁN ANDRÁS: Az „Ószláv nyelv” című egyetemi tankönyv (1968) fél évszázad távlatából	49
КАПРАЛЬ МИХАИЛ: Время надежд и разочарований русинской интеллигенции: еще раз к биографии Эмиля Балецкого	61
КОРДОНЕЦЬ ОЛЕКСАНДР: Концепт щастя у новелах «Цвіт щастя» Богдана Лепкого та «Счастье» Еміля Балецького	69
KOCSIS MINÁLY: Balezcky Emil és az ukrán nyelvemlékek	77
КРАВЕЦЬ ЛАРИСА: Лінгвофілософські виміри поняття «рідна мова»	83
LEBOVICS VIKTÓRIA: Balezcky Emil jogtalan elbocsátása az Eötvös Loránd Tudományegyetem archívumában található dokumentumok tükrében	93
ЛЯВИНЕЦ МАРИАННА: Ранняя поэзия Э. Балецкого	117
ЛЯВИНЕЦ-УГРИН МАРИАННА: Новые страницы биографии Эмиля Балецкого	127
МУШКЕТИК ЛЕСЯ: Фольклорно-етнографічні записи Еміля Балецького	165
TASKOVICS OKSZANA: Balezcky Emil útja a népi íróvá válása felé	177
CSERNICSKÓ ISTVÁN: A szláv nyelvváltozatok kategorizálásának kérdése Kárpátalján	183
ЧОНКА ТЕТЯНА: Прозові твори Еміля Балецького: стиль, тематика, проблематика	223

BALECZKY EMIL JOGTALAN ELBOCSÁTÁSA AZ EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM ARCHÍVUMÁBAN TALÁLHATÓ DOKUMENTUMOK TÜKRÉBEN

LEBOVICS VIKTÓRIA

Eötvös Loránd Tudományegyetem

leboviki@gmail.com

The article deals with Emil Balczyk's Unlawful Dismissal in the Archives of Eötvös Loránd University. Emil Balczyk was the head of Russian Language and Literature Department at Eötvös Loránd University from 1965 till his death, in 1981. The problems, which arose with his appointment to the post, might have been connected with Emil Balczyk's unlawful dismissal from the Lenin Institute in 1956. The issue is being analysed on the basis of documents found in the Archives of Eötvös Loránd University.

Balczyk Emil, akit kortársai csodálatos, életszerető embernek, igazi társnak, a társaság kedvencének és nem utolsó sorban a női nem nagy tisztelőjének tartottak (Taskovics 2009: 21), majdnem 38 évet töltött el felsőoktatási intézményekben díjtalan gyakornokként, oktatóként és vezetőként.

Ám ez az út nem mindig volt felhőtlen. Előadásomban az ELTE archívumában fellelhető – egyébként viszonylag kevés – dokumentum alapján¹, és Balczyk Emil kollégáinak visszaemlékezéseiből kibontakozó történéseket szeretném bemutatni, amelyek a kor szellemét is megidéző, de legfőképpen egy egyetemi oktató, egy tudós, egy ember életét megkeserítő kórképet vázolnak fel.

Előadásomban Balczyk Emil egyetemi munkásságának két fontos eseményére térek ki – 1965-ös kinevezésre az ELTE Orosz Nyelv és Irodalom Tanszék tanszékvezetői posztjára, ill. az 1956-os jogtalan elbocsátásra a Lenin Intézetből. És visszafele fogok haladni az időben.

I.

Sóter István, az ELTE rektora 1965. július 29-én kelt levelében értesítette Sinkovics Istvánt, a Bölcsészettudományi Kar dékánját arról, hogy 1965. július 31-i hatállyal Balczyk Emil egyetemi docenst bízta meg 2 évi időtartamra az Orosz Nyelv és Irodalom Tanszék tanszékvezetői teendőinek

---

¹ A munkában képként, illetve idézett formában megjelenő dokumentumok az ELTE Levéltárában találhatóak meg. A dokumentumokban található helyesírási, központozási hibákat, stilisztikai és egyéb sajátosságokat mindenhol megtartottuk.

ellátásával. Egyúttal arról is tájékoztatta a dékánt, hogy Sipos István, az előző tanszékvezető a továbbiakban a Szláv Tanszéken fog dolgozni.

1413-332/1965.

Kövesné

Sinkovics István elvtárs, dékán

Budapest

Bpest, 1965. július 29.

Dékán elvtárs!

Értesítem Dékán Elvtársat, hogy a Művelődésügyi Minisztérium 48631/1965. VI. ü.o. számú ügyiratban – felterjesztésünkre – Sipos István egyetemi tanárt f. évi július 31. hatállyal felmentette a Bölcsészettudományi Kar Orosz Nyelv és Irodalom Tanszék tanszékvezetői teendőinek ellátása alól és a tanszék vezetésével 2 évi időtartamra Balezky Emil egyetemi docenst bízta meg.

Mellékelem a névre szóló értesítéseket. Egyidejűleg tájékoztatom Dékán Elvtársat, hogy Sipos István egyetemi tanárnak a Szláv Tanszékre történő áthelyezése nem szükséges, miután nevezett 30037/1962. számú ügyirattal a Szláv Tanszékre nyert egyetemi tanári kinevezést.

Sötér István

Rektor (Sötér 1965).

Így történt, hogy Balezky Emil mégiscsak az Orosz Tanszék vezetője lett és ezt a posztot töltötte be egészen 1981-ben bekövetkezett haláláig. A „mégiscsak” határozószó használatát pedig az alábbi előzmények indokolják.

Alig két hónappal a kinevezés előtt, 1965. május 11-én Sinkovics István, a dékán tett javaslatot arra Sötér Istvánnak címzett levelében, hogy Balezky Emilt nevezzék ki 2–3 évre az Orosz Tanszék élére. Levelében a dékán azt is megemlíti, hogy a kérdésben egyeztetett a Művelődésügyi Minisztériummal és a karon is, méltatja Balezky Emil munkásságát, és még kandidátusi fokozat odaítélését is kéri egy külön eljárás keretén belül:

A f. évi április 29-én tartott dékáni tanácsülésen a Rektor Elvtárs jelenlétében tárgyalt tanszéki kérdések ügyében további megbeszéléseket folytattam a Művelődésügyi Minisztériumban, valamint a Karon és a Kar álláspontját a következőkben terjesztem elő:

Orosz tanszék:

Javaslatunk, hogy Balezky Emil a Tanszék docense kapjon megbízást, mint tanszékvezető docens a Tanszék vezetésére.

Balezky russzista, akinek a russzisztika területén érdemes munkássága van. Eddig is komoly irányítást adott a tanszék munkatársainak nyelvészeti

kérdésekben. Balezky a Lenin Intézetben már vezetett egy a jelenleginél háromszor nagyobb tanszék munkáját, leváltása annak idején megalapozatlanul és méltánytalanul történt. Javaslatunk továbbá, hogy a megbízás 2-3 évre szóljon. Szükségesnek tartom annak a megemléstét, Balezkynek bár munkássága megüti a szükséges szintet, tudományos fokozata nincsen. Balezky tanszékvezetői helyének megerősítésére kívánatos volna, ha a Művelődésügyi Minisztérium segítségével külön eljárással megkaphatná a kandidátusi fokozatot. Szükségesnek tartjuk továbbá, hogy a szakmai vezetés erősítésére három csoport alakuljon a Tanszéken: 1/ Irodalmi, 2/ Nyelvészeti, 3/ Gyakorlati nyelvoktatás, szakmódszertan. Személyi javaslatot a tanszékvezető kinevezése után - vele egyetértésben kíván a kari vezetés tenni.

Budapest, 1965. május 11.

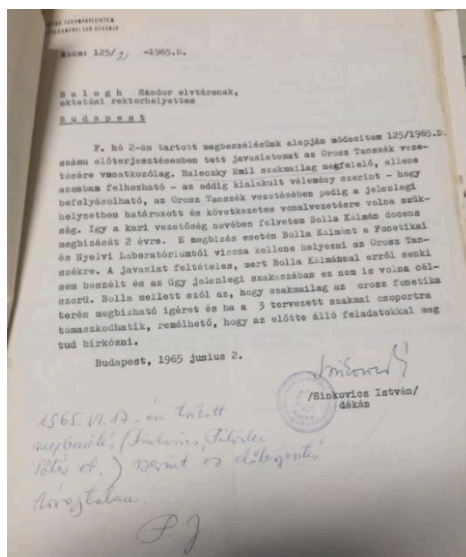
Sinkovics István s.k.

Dékán

A másolat hiteles: aláírás

Másolta: Szabó Jánosné (Sinkovics 1965).

Azután furcsa módon kevesebb, mint egy hónap múlva, június 2-án Sinkovics István levelet küldött Balogh Sándor oktatási rektor-helyettesnek is, amelyben már Balezky Emil helyett, akit szakmailag ugyan alkalmasnak nevezett a tanszékvezetésre, de politikailag befolyásolhatónak, és éppen ezért nem elég határozottnak és nem elég következetesnek ítélte egy Orosz Tanszék irányításához, Bolla Kálmánt, a Fonetikai és Nyelvi Laboratórium oktatóját javasolta tanszékvezetőnek „a kari vezetőség nevében”.

1. kép: A dékán 1965. június 2-án kelt levele a kézírásos kiegészítéssel

Balogh Sándor elvtársnak,
oktatási rektorhelyettes
Budapest

F. hó 2-án tartott megbeszélésünk alapján módosítom 125/1965.D. számú előterjesztésemben tett javaslatomat az Orosz Tanszék vezetésére vonatkozólag. Balezky Emil szakmailag megfelelő, ellene azonban felhozható – az eddig kialakult vélemény szerint – hogy befolyásolható, az Orosz Tanszék vezetésében pedig a jelenlegi helyzetben határozott és következetes vonalvezetésre volna szükség. Így a kari vezetőség nevében felvetem Bolla Kálmán docens megbízását 2 évre. E megbízás esetén Bolla Kálmánt a Fonetikai és Nyelvi Laboratóriumból vissza kellene helyezni az Orosz Tanszékre. A javaslat feltételes, mert Bolla Kálmánnal erről senki sem beszélt és az ügy jelenlegi szakaszában ez nem is volna célszerű. Bolla mellett az szól, hogy szakmailag az orosz fonetika terén megbízható ígéret és ha a 3 tervezett szakmai csoportra támaszkodhatik, remélhető, hogy az előtte álló feladatokkal meg tud birkózni.

Budapest, 1965 június 2.
Sinkovics István
dékán (Sinkovics 1965a).

Ennek az ELTE archívumában található iratnak az alján egy június 17-i megbeszélésre hivatkozó kézírásos megjegyzés a fenti előterjesztést tárgytalannak nyilvánítja. Egyébként a megbeszélésen mind a dékán, mind a rektor részt vett:

1965. VI. 17-én tartott megbeszélés /Sinkovics, Pölöskei, Sótér et./ szerint az előterjesztés tárgytalan. P.J. (Kivonat az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar 125/1/1965. D. számú ügyiratából).

Végül is a rektor a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály helyettes vezetőjének, Dr. Kovács Ferencnek június 20-án elküldött levelében Balezky Emil mellett teszi le a voksot. Majd, mint láttuk, kinevezi 1965. július 31-i hatállyal az Orosz Nyelv és Irodalom Tanszék élére:

Művelődésügyi Minisztérium
Tudományegyetemi és Pedagógusképző
Főosztály h. vezetőjének
Dr. Kovács Ferenc elvtársnak
Budapest
Bp. 1965. július 20.

Főosztályvezető h. elvtárs!

Az Orosz Tanszék vezetésével javasolom két évre megbízni BALECZKY EMIL-t a Tanszék docensét, f. évi augusztus hó 1. hatállyal;

Ezzel egyidejűleg kérem Sipos István egyetemi tanár felmentését a Tanszék vezetése alól és áthelyezését a Szláv Tanszékre.

Dr. Sótér István
Rektor (Sótér 1965).

Az 1965-os év egyetemi és kari tanácsok jegyzőkönyveiben a tanszékvezetői kinevezéssel kapcsolatos huzavonáról semmilyen adat nem található. A kérdés további részleteinek tisztázásához talán hozzájárulhat a Művelődésügyi Minisztérium levéltári, ill. a Párttörténeti Intézet archív anyagainak átnézése. Már csak azért is, mert nem világos, hogy a dékán június 2-i levelében a megbízhatatlanságra való hivatkozás milyen mértékben függ össze Balczky Emil korábbi, 1956-ban történt jogtalan elbocsátásával a Lenin Intézetből.

II.

Sinkovics István május 11-i felterjesztésben is megemlítette, hogy Balczky a Lenin Intézetben „már vezetett egy a jelenleginél háromszor nagyobb” tanszéket.

A Lenin Intézet történetéről Kiss József Mihály, Szögi László, Ujvári Gábor a *Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből* 10. c. kiadványukban a következőket írják:

Az Orosz Intézetet 1947. márc. 28-án nyitották meg, majd 1950 tavaszán kari rangra emelték, és külön gazdasági hivatallal, valamint tanulmányi osztállyal látták el. 1952-ben az orosz szakos hallgatók nagy részének átszakosításával kezdték meg a marxizmus-leninizmus oktatóinak képzését. Mivel így megváltozott az intézmény jellege, a kar átszervezésével hozták létre a Budapesti Tudományegyetem Lenin Intézetét. Ekkor szüntették meg az Idegen Nyelvek Főiskoláját is (...) 1954-ben az Intézetet leválasztották az Eötvös Loránd Tudományegyetemről, s önálló egyetem rangjára emelték (Kiss, Szögi, Ujvári 1988: 215).

Az 1952-ben létrehozott és 1957-ben megszüntetett Lenin Intézetben Balczky Emil az Orosz Nyelvi Tanszék vezetője volt. Ezt bizonyítja többek között a Tanszék 1954. június 22-én született jelentés az 1953/54-es tanévben végzett munkáról (l.: Jelentés az 1953/54-es tanévben végzett munkáról 1954: 25) végén található aláírás is. A jelentés második oldalán leírtakból pedig azt is megtudhatjuk, hány ember dolgozott Balczky Emil vezetése alatt:

Az orosz nyelvészeti /1954 február 1-ig nyelvi/ tanszéken az első félévben 1 professzor, 1 tanszékvezető docens, 8 adjunktus, 74 tanársegéd, 2 gépíró és 4 demonstrátor dolgozott, összesen 90 ember, ezenkívül még 16 óraadó, míg a II. félévben a marxista-leninista tagozat önálló tanszékké váló átalakulása után: 1 professzor, 1 tanszékvezető docens, 1 docens /április óta/, 5 adjunktus, 54 tanársegéd, 4 demonstrátor és 2 gépíró, összesen tehát 68 ember dolgozott, ezenkívül 1 óraadó (Jelentés az 1953/54-es tanévben végzett munkáról 1954: 2).

Az Orosz tanszék egykori oktatója, Hollós Attila, aki 1952-től volt a Lenin Intézet hallgatója, erre a helyzetre így emlékszik vissza: „A Lenin Intézetben nagyjából 80 „bábuska” dogozott Kárpátaljáról és kb. fél tucat Jugoszláviából Magyarországra áttelepült volt orosz katonatiszt, akik előzőleg Titóhoz menekültek Sztálin elől. A tisztek ugyan oroszul jól beszéltek, anyanyelvi fokon, de aztán „konyec filma”: pedagógiai ismereteik nem voltak”².

Az archív anyagokból is elég jól kirajzolódnak az oktatással kapcsolatos problémák. Például, az 1953. október 29-én „Kassai Géza elvtársnál tartott Értekezleten az Intézetben folyó orosz nyelvoktatás problémáival kapcsolatban” többek között elég sokat beszéltek azokról az oktatókról, akik „a Lenin Intézet színvonalát nem ütötték meg” (Jelentés Kassai Géza elvtársnál tartott Értekezleten az Intézetben folyó orosz nyelvoktatás problémáival kapcsolatban 1953: 4). Klujev elvtárs már az értekezlet elején kijelentette:

Helyesnek tartom azt, hogy a gyenge egyetemi kádereket ki kell cserélni jobb káderekre. Vannak ilyen káderek, csak meg kell keresni őket (Jelentés Kassai Géza elvtársnál tartott Értekezleten az Intézetben folyó orosz nyelvoktatás problémáival kapcsolatban 1953:1).

A megbeszélés végén pedig Kassai Géza, a Lenin Intézet igazgatója fogalmazta meg sommás véleményét:

Ami az orosz nyelvi tanszék kádereit illeti, sok szempontból nem jól áll a kérdés. Számszerint sem megfelelő és szakmailag sem mind megfelelő, a harmadik tényező a politikai tényező (Jelentés Kassai Géza elvtársnál tartott Értekezleten az Intézetben folyó orosz nyelvoktatás problémáival kapcsolatban 1953: 8).

---

² Köszönetet szeretnék mondani egykori tanárainknak, későbbi kollégáimnak Páll Ernának és Hollós Attilának a megosztott információért.

Az okokat többek között abban is kell keresni, hogy az 1949–1950 tanévben az egyetem hallgatói létszáma a tízszeresére nőtt, ami természetesen maga után vonta az egyetemi oktatók hiányát is.

Egy 1954. augusztus 24-én született munkaterv tervezetében található hivatkozás a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1052/1954 (VII. 7.) sz. határozatára, melynek értelmében Balczky Emilt az önálló felsőoktatási intézménnyé vált Lenin Intézetben az Orosz nyelv- és irodalomtudományi kar szakvezetőjévé/dékánjává akarták kinevezni.

K-5/954
274/Ig.

T e r v e z e t

Az Orosz nyelv és irodalomtudományi kar munkaterve 1954. szeptember 1-től 1955. augusztus 31-ig.

(...)

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1052/1954 (VII. 7.) sz. határozata értelmében a Lenin Intézet önálló egyetemi intézménnyé alakult három karral: 1. Párttörténeti, 2. Filozófiai, 3. Orosz nyelv- és irodalomtudományi karokkal.

(...)

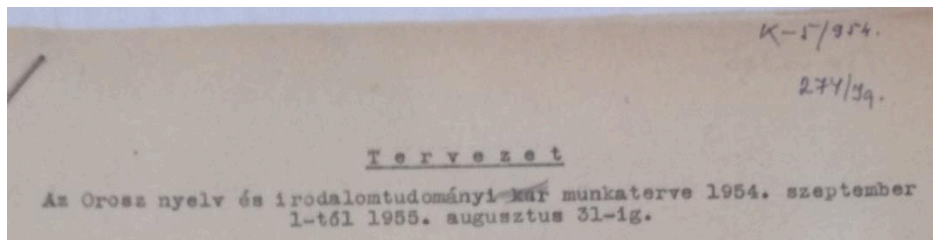
Budapest, 1954. augusztus 24.

/Balczky Emil/

Az Orosz nyelv- és irodalomtudományi kar
szakvezetője /dékánja/ (Tervezet 1954: 1).

A tervezet 2. oldalán olvashatunk az Orosz nyelv- és irodalomtudományi kar szervezeti felépítéséről. Ennek értelmében a karhoz 7 tanszék, egy kabinet és egy lektorátus tartozott volna. Vagyis az I. sz. Orosz nyelvészeti tanszék, a II. sz. Orosz nyelvi tanszék, amelynek feladata nem az orosz nyelvtanárok képzése, hanem az orosz nyelv oktatása az egyetem többi hallgatója számára, az Orosz és szovjet irodalmi tanszék, a Fordítói tanszék, a Magyar nyelvi- és irodalmi tanszék, a Módszertani és pedagógiai kabinet, valamint az Idegen nyelvek lektorátusa. A kar irányítását a kari tanács lett volna hivatott ellátni, amelynek tagjai között volt Balczky Emil, mint dékán, a tanszékek, a kabinet és a lektorátus vezetői, valamint a Magyar Dolgozók Pártja alapszervezetének titkára. A tervezet szerint a kari tanácsnak ezentúl lettek volna még meghívott tagjai is: a személyzeti osztály és a tanulmányi osztály képviselői, ill. a DISZ titkára (l.: Tervezet 1954: 2).

A tervezet címében jól látszik, hogy a „kar” szót később valaki ceruzával áthúzta.

2. kép: Nem "Orosz nyelv- és irodalomtudományi kar", csak "szak"

És valóban a nagyjából két hétre rá megtartott alakuló tanácsülés (1954. szeptember 10.) jegyzőkönyvében már „Orosz nyelv- és irodalomtudományi szak” szerepel. Iglói Endre, a Lenin Intézet igazgatóhelyettese miután megnyitotta az értekezletet, bejelentette, hogy az Orosz nyelv- és irodalomtudományi szak vezetője Balezky Emil lett, titkára pedig Fogarasi Miklós (Jegyzőkönyv 1954: 1).

C-19/1954

J e g y z ő k ö n y v

Készült 1954. szeptember 10-én az Orosz nyelv- és irodalomtudományi szak alakuló tanácsülésén.

Jelen voltak: Iglói Endre, Balezky Emil, V. N. Bojko, Szabó Gábor, Pesti Endréné, Nádas József, Gergely Ferencné, Sarkadi Vilma, V. K. Lebegyeva, Babos Ernő, Kámán Erzsébet, Steiner Ferencné, Balogh István, Endrődi Frigyes, Pándi Pál, Mikó Pálné, Fogarasi Miklós.

Iglói elvtárs nyitja meg az értekezletet, üdvözlí V. N. Bojko elvtársat, Szabó Gábor elvtársat, a pártbizottság titkárát, s a szak tanácsát.

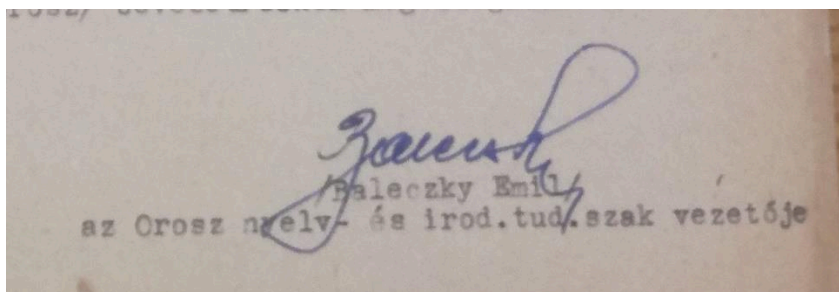
Iglói elvtárs elmondja, hogy Pártunk Politikai Bizottsága, a Minisztertanács határozata értelmében Intézetünk önálló felsőoktatási intézmény lett, ez tette szükségessé a szakok létrehozását. Röviden ismertette a szak célját, s a tanács feladatait. Az Orosz nyelv- és irodalomtudományi szakhoz hét tanszék, egy kabinet és egy lektorátus tartozik:

Orosz nyelv- és irodalomtudományi kar szervezeti felépítéséről. Ennek értelmében a karhoz 7 tanszék, egy kabinet és egy lektorátus tartozott:

- 1./ Orosz nyelvészeti / I. sz. / tanszék,
- 2./ Orosz nyelvi / II. sz. / tanszék,
- 3./ Orosz és szovjet irodalmi tanszék,
- 4./ Fordítói tanszék,
- 5./ Magyar nyelvi- és irodalmi tanszék,
- 6./ Módszertani és pedagógiai kabinet,
- 7./ Idegen nyelvek lektorátusa.

Iglói elvtárs bejelenti, hogy az Orosz nyelv- és irodalomtudományi szak vezetője Balczky Emil, titkára Fogarasi Miklós. Bejelenti továbbá, hogy az értekezlet első napirendi pontja: Az évi munkaterv megvitatása (Jegyzőkönyv 1954: 1).

És itt látható Balczky Emil aláírása is:

The image shows a close-up of a document. At the top, there is a handwritten signature in blue ink that reads 'Balczky Emil'. Below the signature, the name 'Balczky Emil' and the title 'az Orosz nyelv- és irod.tud.szak vezetője' are printed in a light grey or faded font.

3. kép: Balczky Emil aláírása

A Lenin Intézet 1953/54-os munkatervében a vezetéséről azt állítják, hogy az az igazgató kinevezésével megerősödött, és a vezetés színvonala javult. Balczky Emil munkájával kapcsolatban a munkatervben az áll, hogy „Balczki (Sic!) elvtárs beállítása után megszilárdult a tanszékek vezetése” (l.: A BUDAPESTI TUDOMÁNYEGYETEM LENIN INTÉZETE m u n k a t e r v e az 1953/54-es tanévre 1953: 2).

Itt szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy Balczky Emil nevét egyes dokumentumokban tévesen írták. Sokszor szerepel a vezetékneve ipszilon helyett pontos i-vel, de a Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat kimutatásában találtam „Baletszky” változatot is. Ez azért fontos, mert vélhetőleg a tudós vezetékneve is szerepet játszott a Lenin Intézetbeli méltánytalan elbocsátásában. De erről majd később.

Borsodi Csaba „Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának története képekben 1635–2010” című kiadványban azt írja: „A korszak a folyamatos ellenségkeresés, a folyamatos éberség, egyben a kizárások, a kötelező önbírálatok kora” (Borsodi, Tüskés 2010: 204). És valóban, az archívumban található munkatervekből, beszámolókból, jelentésekből és feljegyzésekből rendre az derül ki, hogy a Lenin Intézet folyamatosan jelentős fejlődést ér el munkájának minden területén, ugyanakkor állandó hiányosságokkal is küzd. Például, A BUDAPESTI TUDOMÁNYEGYETEM LENIN INTÉZETE m u n k a t e r v e az 1953/54-es tanévre, amely „Titkos!!!” megjelöléssel 35 példányban készült, azt konstatálja, hogy az 1952–1953-ás tanévben a Lenin Intézet „komoly fejlődést ért el”, azonban még „komoly hiányosságok is vannak” (l.: A

BUDAPESTI TUDOMÁNYEGYETEM LENIN INTÉZETE m u n k a t e r v e
az 1953/54-es tanévre 1953: 1). A hallgatók erkölcsi és politikai nevelésének megvitatásakor azt emelték ki, hogy a hallgatók

politikai öntudatában sok a hiba. Hiányzik a szó és a tett egysége, a következetes önkritika. Hallgatóink nem eléggé törődnek egymással, nem elég erős a kollektíva ellenőrzése. Gyenge hallgatóink fegyelme. A hiányzás alig csökkent az elmúlt tanév folyamán 30.97%. Hallgatóink könnyen visszariadnak a nehézségektől, ezért jelentős a lemorzsolódás 12.6%. A kispolgári befolyás még nagyon jelentős. Ez erősen összefügg oktatóink gyenge nevelő munkájával. Munkás hallgatóink tanulmányilag rosszabbul állnak, mint az egyéb származásúak, nagyobb számban morzsolódnak le (A BUDAPESTI TUDOMÁNYEGYETEM LENIN INTÉZETE m u n k a t e r v e az 1953/54-es tanévre 1953: 2).

Elég ijesztő kép rajzolódik ki az egyetemen, és nyilván a korabeli társadalomban is uralkodó hangulatról, ha belegondolunk abba, mit is jelenthettek az 1955. február 9-i Lenin Intézet igazgatósági ülésén a személyzeti csoport beszámolójához és javaslataihoz elfogadott határozatok. A 8. számú határozat a késések miatti felelősségre vonást sürgeti:

Bizalmas!

H a t á r o z a t o k

az 1955. február 9.-i igazgatósági ülésről.

I.

Az Igazgatóság a személyzeti csoport jelentését és javaslatait a következő kiegészítéssel elfogadja (...):

8./ A munkafegyelem betartásával kapcsolatban a tanszékek és osztályok kötelesek a tanárok és dolgozók késéseit a tanszéken vagy osztályon közölni és eszközölni a szükséges felelősségrevonást (l. H a t á r o z a t o k az 1955. február 9.-i igazgatósági ülésről 1955).

Születtek is bőven ilyen jellegű „közlések”, és a felelősségre vonás sem maradt el. Szerepeljen itt csak két példa annak illusztrálására, hogy ezen a téren akár „sorozatgyártásról” is beszélhetünk. Az alábbi két feljegyzést Zalai Emil igazgatóhelyettes 1954. június 10-én írta, és nyilvánvalóan volt belőlük több is:

Szebek Mihály elvtársnak

H e l y b e n !

Közöljük az elvtárssal, hogy tanszékén dolgozó Bodor László f. hó 7-én 2 percut, 8-án 3 percut késett, amivel a munkafegyelmet megsértette.

Kérem az elvtársat, hogy osztályán a munkafegyelem betartását fokozottabban ellenőrizze s figyelmeztesse Bodor László elvtársat, hogy ismétlődő esetben kénytelenek leszünk fegyelmi uton felelőségre vonni.

Budapest, 1954. június 10.

.....
/Zalai Emil ig.h./

Fikkert Ferencné

elvtársnőnek

H e l y b e n !

Közöljük az elvtársnővel, hogy tanszékén dolgozó Schimák Katalin rendszeresen késik, így pl. f. hó 7-én 6 percut, 8-án 7 percut, 9-én 8 percut és 10-én 9 percut /4 nap alatt ½ órát késett/ mivel a munkafegyelmet súlyosan megsértette.

Kérem az elvtársnőt, hogy tanszékén a munkafegyelem betartását fokozottabban ellenőrizze, s figyelmeztesse Schimák Katalint; azzal, hogy ismétlődő esetben kénytelenek leszünk fegyelmi uton fegyelmi uton felelőségre vonni.

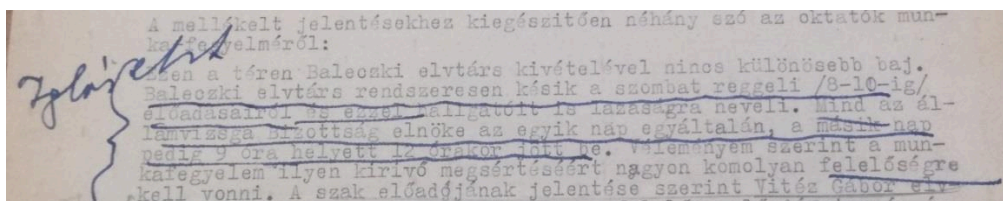
Budapest, 1954. június 10.

.....
/Zalai Emil ig.h./

Nem volt kivétel Balczky Emil sem. Nádas József, az Intézet Tanulmányi Osztályának vezetője 1954. december 13-án küldte el Kassai Géza igazgatónak mellékletben

a nappali tagozaton a folyó tanév első félévében előfordult kirívóbb erkölcsi, fegyelmi ügyek és tanulmányi lazaságok jegyzékét (Nádas 1954).

A tanulmányi osztály vezetője a jelentésekhez kiegészítést is fűzött többek között az oktatók munkafegyelméről, amelyben a következőket állítja Balczky Emilről:

4. kép: A Tanulmányi osztály fellépése Balczky Emil ellen

Ezen a téren Balczki Emil elvtárs kivételével nincs különösebb baj. Balczki elvtárs rendszeresen késik a szombat reggeli /8-10-ig/ előadásairól és ezzel hallgatóit is lázadásra neveli. Mind az államvizsga bizottság elnöke az egyik nap egyáltalán, a másik nap pedig 9 óra helyett 12 órakor jött be. Véleményem szerint a munkafegyelem ilyen kirívó megsértéséért nagyon komolyan felelőségre kell vonni.

(Nádas 1954).

Ez az egyoldalas kiegészítés nyilvánvalóan elsősorban Balczky ellen irányult, mivel a tanszékvezető kihágásain túlmenően a hallgatók tanulmányi munkájában a tanulmányi osztály vezetője nem talált megemlíthető nagyobb kihágásokat, ill. kifogásolta Vitéz Gábor felkészületlenségét az órákon, és dicsérte Fazekas elvtárs, a párttörténeti szak első évfolyamfelelősének odaadó és eredményes nevelő munkáját.

Az, hogy mi volt a folytatása ennek az ügynek, további kutatómunkát igényel, mivel a Lenin Intézet archív anyagai között csak elvétve akadnak konkrét vádiratok és feljelentések, annál több az ezekre való hivatkozás. Annyi viszont bizonyos, hogy a tanulmányi osztályon voltak Balczky Emilnek rosszakarói. Sokatmondóak Borsodi Csaba „Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának története képekben 1635-2010” című könyvben megjelent mondatai a tanulmányi osztályokról:

A dékáni hivatalok keretében felállították a tanulmányi osztályokat. Ezek szerepéről, feladatairól sok vita folyt. A kormányzat meghosszabbított karjai voltak, sokszor a dékánokat is utasították az osztályok nagyhatalmú vezetői. Ezek váltak az 1950-1956 közötti időszakban a kizárások, egyetemről való eltávolítások ciklikusan megerősödő folyamatának végrehajtóivá. (...) fokozatosan felerősödő ellenségkeresés fontos bázisai lettek (Borsodi, Tüskés 2010: 202).

Hollós Attila így emlékszik vissza a korabeli történésekre: a Tanulmányi osztály egyik tanulmányi előadója, 1956. január 31-én pedig már vezetője, Keleti Sándorné Elza, „aki szintén kárpát-ukrán származású volt, nem volt jóban Balczkyvel, valami miatt nagyon nem szerette őt. És „Balczky” névvel talált valamilyen dehonesztáló anyagot, mire Balczky Emilt azonnal felfüggesztették az állásából... Aztán elég sokáig tartott, amíg Balczky tisztázta magát és bebizonyította, hogy ő nem az a Balczky”.

Páll Erna, aki szintén munkatársa volt a Lenin Intézetnek és sok éven keresztül oktatott az ELTE orosz tanszékén is, a következő adatokkal egészítette ki Hollós Attila szavait. Keleti Sándorné húga a magyar

munkásmozgalom történetével foglalkozott és a Párttörténeti intézet kutatójaként találta azt a dehonesztáló adatot, amely egy „csehszlovákiai fecni” alapján állította be Balezkyt rendőrspiclinek. Ezért vizsgálat nélkül felfüggesztették és felajánlották, hogy menjen Hódmezővásárhelyre tanítani egy középiskolába. Az ajánlatot Balezky nem fogadta el.

A tanulmányi osztályok mellett hasonló szerepe volt a személyzeti osztályoknak vagy csoportoknak is. A „Bizalmas. Az értekezlet után kérjük vissza” jelöléssel ellátott, 1955. szeptember 10-én kelt „Jelentés a Lenin Intézet kádermunkájáról és a kádermunka feladatairól” című dokumentum leszögezi, hogy a „Pártunk és kormányunk megtisztelő, fontos és igen jelentős” feladattal bízta meg az ország oktatási intézményeiben „működő személyzeti apparátust”, amely az intézet, tanszékek és osztályok vezetőinek volt hívatott segítséget nyújtani a „különböző káderkérdések megoldásában” (l.: Jelentés a Lenin Intézet kádermunkájáról és a kádermunka feladatairól 1955:1). A személyzeti csoport konstatálja, hogy a felszabaduló erők megfelelő munkahelyre való áthelyezése, ami sok időt vett igénybe és sok erőfeszítést kívánt, mindenki meglegedésére sikeresen zajlott. Viszont megjegyzi, hogy

nem értük el Intézetünk tanári és dolgozói kollektívájának olyan formában való kialakítását, amely jelentősen javította volna a szociális származás szerinti megoszlást helyzetét és a politikailag szilárd, oktató-nevelő munkára alkalmas tanári kar kiformalódását. Nem lehetett áthelyezni a politikai munkára alkalmatlan szovjet emigránsokat és a nyár folyamán több nemkívánatos elem került Intézetünkbe (Jelentés a Lenin Intézet kádermunkájáról és a kádermunka feladatairól 1955: 1).

Azt is sérelmezi a személyzeti csoport, hogy a tanszékvezetők – és itt név szerint is megemlíti Balezky Emilt – nem eléggé segítik a csoport munkáját, annak ellenére, hogy a személyzeti csoport igyekezett:

megvalósítani azt az elvet, hogy a vezető legyen az első káderes. Ezt az elvet azonban tanszékvezetőink nem vitték át a gyakorlatba. Az áthelyezések során derült ki, hogy néhány tanszékvezetőnk /Szecsődi, Benke, Honfi és Balezki elvtársak/ nem ismeri megfelelően munkatársait, nem foglalkozik kielégítően munkatársai szakmai és politikai előrehaladásával... (Jelentés a Lenin Intézet kádermunkájáról és a kádermunka feladatairól 1955: 2).

A dokumentum végén megfogalmazott három javaslatban a kádermunkát hanyagul végző vezetők fegyelmi úton történő felelősségre vonását is

felvetik (l.: Jelentés a Lenin Intézet kádermunkájáról és a kádermunka feladatairól 1955: 3).

1956. január 9-én készült el a „Jelentés a Központi Személyzeti osztály 1955. évi szeptember 1-től december 31-ig végzett munkájáról”, amelyben Köves Imréné, a személyzeti osztály vezetője arról számol be, hogy az elmúlt félévben a személyzeti osztály kiegészítette a káderanyagokat és felmérte a helyzetet, amihez

A tanszékvezető professzoroktól 79 oktatóról kaptunk véleményt külső információt 78-at szereztünk be (Jelentés a Központi Személyzeti osztály munkájáról 1956).

Nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy a 78 külső információ egyike volt az, amelynek alapján Balczyk Emil jogtalan elbocsátása is történt.

S hogy ez az újabb tisztogatás milyen, az egyetem életét radikálisan meghatározó körülmények között zajlott, az kiderül az alábbi dokumentumok részleteiből.

Az ELTE Nyelv- és Irodalomtudományi Kar 1955. május 24-én tartott tanácsülésén a 2. napirendi pont a Kar fegyelmi helyzetét volt hivatott tisztázni. A tanácsülésen jobboldali elhajlást kísérő jelenségnek nevezték az egyetem fegyelmi helyzetének fokozatos romlását, amit a tanszékek által végzett ellenőrzés lazulásának rovására írtak. A vitában résztvevők többsége a helyzet javítása érdekében szükségesnek tartotta egy részletes fegyelmi szabályzat kidolgozását „a fegyelmezetlenségek letörésére” (l. Jegyzőkönyv 1955: 3-4).

Az 1955. október 14-i kari tanácsülésére pedig készült egy „Referátum a kari tanácsülés számára”, amelyben leszögezték, hogy a

Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége az elmúlt nyáron foglalkozott egyetemeink helyzetével és a jelek szerint a fejlődést a jövőben egyre nagyobb figyelemmel fogják kísérni (Referátum 1955: 3). A Központi Vezetőség augusztusi határozata az egyetemekről, valamint Rákosi elvtárs nagyjelentőségű hozzászólása a rektori és dékáni értekezleten világosan állapította meg hibáinkat és feladatainkat (Referátum 1955: 2).

Továbbá megállapítást nyert, hogy a „kari ideológiai helyzet korántsem kielégítő”, hiszen ha

Karunkon tömegméretekben jelentek meg veszélyes mozzanatok, a sovinizmus, vagy pesszimizmus, a kozmopolitizmus, az elfogultság legkülönfélébb formái, akkor ennek legmélyebben fekvő oka abban rejlik,

hogy egyetemünk azért nem teljesítheti ideológiai és politikai téren a reá váró feladatokat, azért harapódzott el a liberalizmus, a helytelen politikai és ideológiai nézetekkel szemben, mert népi demokráciánk rohamos fejlődésén belül az egyetem több tekintetben valamiféle különleges szigetet alkotott. Olyan ellentmondások keletkeztek Karunk életében, melyek feloldhatatlanul nem maradhatnak (Referátum 1955: 1).

1955. december 12-én írta alá Erdelyi-Grúz Tibor, oktatásügyi miniszter azt a sok félelmet, aggodalmat és nyilvánvalóan intrikát is kiváltó, titkos ügyiratként kezelt „Utasítást az egyetemek, főiskolák ötéves káderfejlesztési tervének elkészítésére és annak végrehajtására”, amely megkeserítette az egyetemi oktatók és dolgozók életét, és fontos szerepet játszott Balczyk Emil sorsának alakulásában is. Ezzel kapcsolatban fennmaradt egy elismervény, amely azt bizonyítja, hogy a személyzeti osztály vezetője, Köves Imréné 1956. január 9-én ebből a rendeletből 92 darabot vett át:

Elismervény

„Utasítás az egyetemek, főiskolák ötéves káderfejlesztési tervének elkészítésére és annak végrehajtására” – rendeletből 92 drb-ot átvettem.

„Útmutató a személyzeti osztály működéséről és feladatáról” 102 drb-ot átvettem.

Budapest, 1956. január 9.

aláírás

/Köves Imréné/

személyzeti osztály

vezetője (Elismervény 1965)

Az elhíresült, háromszázhatvan példányban készült káderfejlesztési terv abból indul ki, hogy a hibák gyökereit nagymértékben a kádermunka hiányosságaiban kell keresni:

I-8/26.

3. példány

OKTATÁSI MINISZTERIUM

TITKOS!!

Budapest, V., Szalay u. 13-14.

Készült: 360

példányban!

RH 0064/1956. TÜK

Tárgy: Utasítás az egyetemek, főiskolák
ötéves káderfejlesztési tervének

elkészítésére

és annak végrehajtására

I.

A káderfejlesztési terv készítésének irányelvei

A Központi Vezetőség határozata az egyetemek tanulmányi és politikai helyzetéről feltárta a kádermunka területén tapasztalható hiányosságokat is és megszabta az abból eredő feladatokat.

Az egyetemi munka leggyengébb pontja a politikai nevelés. Az 1953 évi júniusi párthatározat jobboldali eltorzítása az egyetemeken éles formában jelentkezett és nemkívánatos politikai helyzet kialakulásához vezetett. (...)

A hibák gyökerét jelentős mértékben a kádermunka hiányosságaiban kell keresnünk. (Utasítás 1955:1).

A már említett 1956. január 9-i „Jelentésben a Központi Személyzeti osztály 1955. évi szeptember 1-től december 31-ig végzett munkájáról” a káderfejlesztési terv kapcsán kialakult egyetemi hangulatról ez áll:

A káderfejlesztési terv körül már a tanévmegkezdése után igen felelőtlen, sőt bizonyos esetekben provokatív jellegű híresztelések keletkeztek. E híresztelések célja pánikkeltés volt az oktatószemélyzet, sőt a professzorok körében, akiknek teljes leváltásáról, az egész professzori, docensi gárda lecsereléséről beszéltek. Pártbizottságunk segítségével e híresztelések ellen erélyesen léptünk fel és a káderfejlesztési terv végrehajtási utasítása megjelenése után egyetemi tanácsülésen, valamint az egyes karok vezetőivel / dékánok, alapszervezeti titkárok stb. / folytatott megbeszéléseken világította meg az állami vezetés e terv jelentőségét, végrehajtásának helyes irányát és a belőle származó igen komoly előnyöket (Jelentés (a) 6).

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Tanácsának Sötér István, rektor elnökletével 1956. január 6-án megtartott ülésén

a rektor nagyon erősen hangsúlyozta, hogy a káderfejlesztési terv semmilyen formában és módon nem vonatkozik és nem fog vonatkozni a docensekre és professzorokra. Természetesen ha egy docens vagy professzor esetében valamiféle súlyos dolog adódnék, ugyanúgy megtörténhetik a lecserélése, mint eddig is bármikor (Jegyzőkönyv 1956: 2).

Mivel a káderfejlesztési terv fontos kérdésnek bizonyult, a rektor az egyetemi tanács álláspontját kérte azzal az elképzeléssel kapcsolatban, mely szerint a tanszékvezetők dolgozzák ki káderfejlesztési terveiket, és azután beszéljék meg a személyzeti osztállyal, vagy fordítva

a személyzeti osztály keresse fel az egyes tanszékvezetőket és személyi javaslat nélkül tárgyalják le az egyes kérdéseket (Jegyzőkönyv 1956: 2).

A vita során az első lehetőséget – a tanszékvezetők felelősségének minél nagyobb mérvű csökkentésére törekedve – szinte mindenki elvetette. Véleményét a legnyíltabban Világhy Miklós, az Állam- és Jogtudományi Kar dékánja fogalmazta meg, amikor kifejtette: mivel mindenki igyekszik az áldozatokkal járó intézkedések elől menekülni, nem szabad a káderfejlesztési tervet a tanszékvezetőkre bízni, mert ők a szociális összetételt javítandó csak egy plusz tanársegédi státuszt fognak kérni.

Az egyetlen reális megoldás, hogy a dékán, vagy helyettese, a személyzeti osztály munkatársa és a tanszékvezetők együttesen tárgyalják meg és készítsék elő a dolgokat. Bizonyos esetekben a dékánnak és a személyzeti osztálynak olyasmiket is el kell majd határozni, amelyekről az illetékes tanszékvezető nem tud (Jegyzőkönyv 1956: 4).

A végül elfogadott határozatban a káderfejlesztési terv megvalósításában komoly szerep jut a személyzeti osztálynak:

H a t á r o z a t: A tanácsülés egyhangúlag határozati erőre emeli a rektor határozati javaslatát

„A Tanács egyetért azzal, hogy a tanszékvezetők, a dékán illetve helyettese, valamint a személyzeti osztály előadója közösen tárgyalja meg a káderfejlesztéssel kapcsolatos kérdéseket és ezek megbeszélése során alakuljanak ki a személyi javaslatok. Nem kell tehát előzetes tervet kérni a tanszékvezetőktől. Felelős a határozat végrehajtásáért a személyzeti osztály. Határidő: február 1.” (Jegyzőkönyv 1956: 9).

1956. január 12-én kelt levelében Sulán Béla, az Oktatásügyi Minisztérium megbízott főosztályvezetője küldte meg az ELTE rektorának azt a titkos ügyiratot, amelynek tárgya a pedagógusokra vonatkozó munkaerő-gazdálkodási terv bekérése volt. A minisztérium jelentést kért 1956. január 26-ig arról, hogy a végzős hallgatók közül kit szeretnének „egyetemi oktatónak visszatartani”, ill. arról, hogy júliustól

hány és milyen oktató, s egyéb dolgozó kerül el az intézettől, akik részére általános, vagy középiskolai beosztást kíván biztosítani (Pedagógusokra... 1956).

Azután február 28-ig kellett részletes információt közölni róluk. A hallgatók esetében a név és az elvégzett szak után harmadik és negyedik helyen a származást és a pártállást kellett megadni, és a többi adat csak ez után következett, míg az oktatók esetében a sorrend a következő volt:

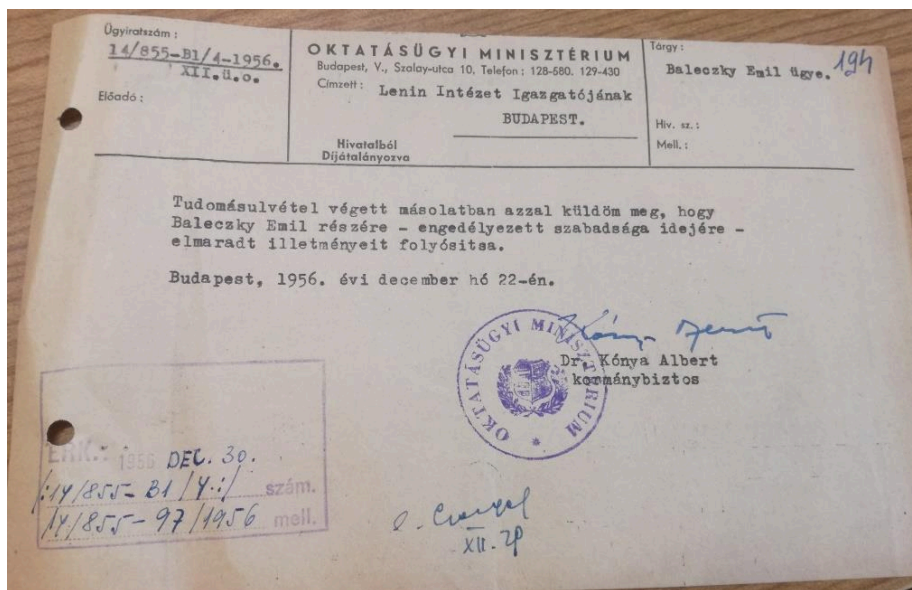
Név, pártállás, végzettség pontos megjelölése, jelenlegi beosztása és alapfizetése, szolgálati éveinek száma /pedagógus szolgálata kezdetének pontos dátuma/, jelenlegi munkahelye, az elhelyezendő lakcíme, az elhelyezendő hova szeretne kerülni/ iskolatípus, helység megjelölése/, az intézmény vezetői hova javasolják és milyen indok alapján/ megye, lehetőleg helység megjelölésével/ (Pedagógusokra... 1956).

Ezt az utasítást Sötér István szinte szó szerinti megfogalmazásban küldte tovább 1956. január 21-én az ELTE Dékáni hivatalainak és a személyzeti osztálynak készített feljegyzésben, csak a két dátumot módosította január 25-re és február 20-ra (Valamennyi Dékáni Hivatal... 1956).

Ilyen körülmények között fosztották meg Balczky Emilt állásától: 1956. február 1-én már nem volt a Lenin Intézet állományában.

III.

1956. december 30-án érkezett a Lenin Intézetbe Kónya Albert, kormánybiztos december 22-én kelt levele, amelyben a kormánybiztos az Intézet igazgatóját megszólítás nélkül utasítja Balczky Emil elmaradt illetményének kifizetésére.

5. kép: Kónya Albert 1956. december 22-i levele

Lenin Intézet Igazgatójának

Ügyiratszám: 14/855-B1/4-1956. XII. ü. o. Tárgy: Balczky Emil ügye
BUDAPEST

Tudomásulvétel végett másolatban azzal küldöm meg, hogy Balczky Emil részére – engedélyezett szabadsága idejére – elmaradt illetményét folyósítsa.

Budapest, 1956. évi december hó 22-én.

aláírás

dr. Kónya Albert

kormánybiztos

Pecset: Oktatási Minisztérium

ERK.:

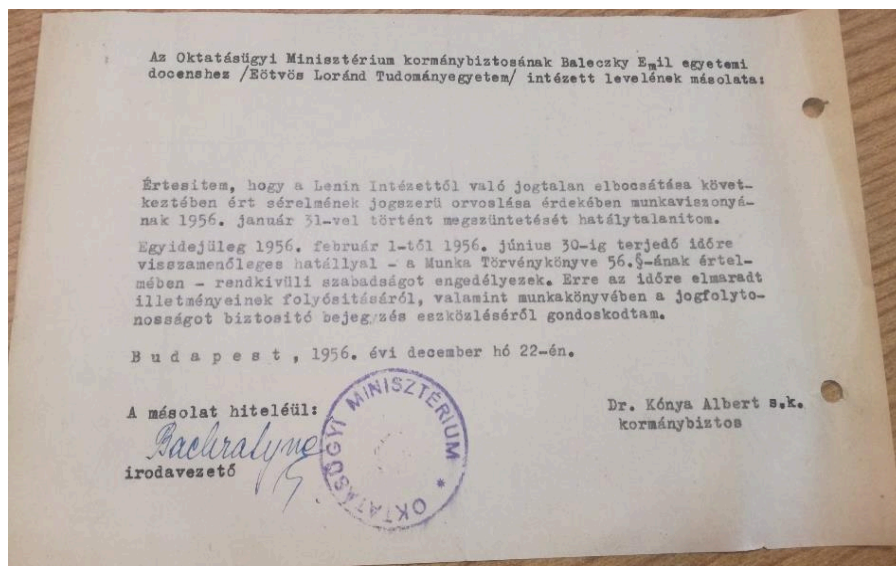
1956. dec.30.

/:14/855-B1/4/ szám.

14/855-97/1956 mell. (Kónya Albert levele a Lenin Intézet igazgatójának 1956)

Az utasításban említett másolatból kiderül Balczky Emil elbocsátásának és az ügy orvoslásának pontos ideje. Ezek szerint 1956. január végén mondtak fel neki a Lenin Intézetben, viszont július 1-től Balczky már ismét a Lenin Intézet munkatársa volt.

Tehát a kormánybiztos december 22-i levelét nem a jogtalan elbocsátási ügy rendezése céljából küldte, az már korábban megtörtént, hanem elsősorban az elmaradt bér kifizetését és a munka jogfolytonosságának bejegyzését sürgette.

6. kép: Balczky Emil elbocsátásának és az ügy orvoslásának pontos ideje

Értesítem, hogy a Lenin Intézettől való jogtalan elbocsátása következtében ért sérelmek jogszerű orvoslása érdekében munkaviszonyának 1956. január 31-vel történt megszüntetését hatálytalanítom.

Egyidejűleg 1956. február 1-től 1956. június 30-ig terjedő időre visszamenőleges hatállyal - a Munka Törvénykönyve 56.§-ának értelmében - rendkívüli szabadságot engedélyezek. Erre az időre elmaradt illetményének

folyósításáról, valamint munkakönyvében a jogfolytonosságot biztosító bejegyzés eszközzéséről gondoskodtam.

Budapest, 1956. évi december 22-én.

dr. Kónya Albert s.k.
kormánybiztos

A másolat hitelül:

Bachralyné
irodavezető

Pecset: Oktatási Minisztérium (Kónya Albert levele a Lenin Intézet igazgatójának 1956).

1956-ban a Minisztertanács által kibocsátott ún. 1951. évi 7. törvényerejű rendelet volt hatályban, ami annak ellenére, hogy nem törvény volt, a "Munka törvénykönyve" néven futott. Ezt 1953-ban módosították, s ez a módosított szöveg volt hatályban 1956-ban, melynek értelmében:

Rendkívüli szabadság

56. § (1) A rendes szabadságon felül a dolgozó részére rendkívüli szabadságot is lehet engedélyezni. A rendkívüli szabadságot - a (3) bekezdésben foglaltak kivételével - a miniszter engedélyezi.

(2) Rendkívüli szabadságot csak akkor lehet engedélyezni, ha a dolgozó a rendes szabadságát már igénybe vette. E rendelkezés alól a miniszter indokolt esetben kivételt tehet.

A Lenin Intézet archívumában fennmaradt az a levél is, amelyben a Személyzeti Csoport vezetője, Gergely Miklós már 1956. január 31-én felszólította Balczyk Emil arra, hogy adja le munkaadói igazolványát és vegye át a munkakönyvét.

56/1956.

szem.o.

Balczyk Emil elvtársnak,
Budapest.

V. Kossuth Lajos u. 1.

Kérem Elvtársat, szíveskedjék munkakönyvét a Lenin Intézet Személyzeti Csoportjától átvenni. Egyidejűleg kérem, hogy munkaadói igazolványát leadni szíveskedjék.

Budapest, 1956. január 31.

aláírás

/Gergely Miklós/
szem. csop. vez.

Ajánlott! (Gergely 1956).

Ezen kívül sikerült megtalálnom még egy feljegyzést, amit ugyancsak Gergely Miklós küldött a Személyzeti Osztály vezetőjének, amelyből kiderül, hogy miután Balczkyt visszahelyezték állásába, a Lenin Intézetben ismét szükség volt a jellemzésére.

505/1956.
szem.o.

Balczky Emil
jellemezése.

ELTE Személyzeti Osztály
vezetője, Köves Imréné
elvtársnő
Budapest.

V. Egyetem tér 1-3. 1 drb.

Megbeszélésünk értelmében csatoltam megküldöm Balczky Emil elvtárs jellemzését.

Budapest, 1956. július 6.

/Gergely Miklós/
szem. csop. vez.

Kézbesítve! (Gergely 1956a).

Két nappal Balczky Emil felfüggesztése után, 1956. február 2-án írta meg Babos Ernő, tanszékvezető-helyettes „Beszámoló-jelentés az Orosz nyelvészeti tanszék 1955/56 tanévi I. felének munkájáról” c. dokumentumot. A tanszékvezető-helyettes munkájáról szóló részben Babos Ernő, – miközben panaszkodik arról, hogy ő nem képes a tanszékvezetését ellátni –, a Balczkyval történeteket „a tanszék vezetésében a félév folyamán bekövetkezett válságnak” aposztrofálja:

A tanszék vezetésében a félév folyamán bekövetkezett válság idején és azóta is állandóan hangoztatom, hogy a tanszék rendkívül sokágú, szerteágazó munkáját, annak politikai és tudományos vezetését, irányítását hiányos felkészültségemnél fogva nem vagyok képes ellátni (Babos 1956).

Mindazonáltal beszámolóját így zárja:

Minden igyekezetemmel és képességgemmel azon vagyok, hogy míg ez a válság megoldódik – a tanszéki kollektíva állandó segítségére támaszkodva – helytálljak ebben a munkában.

Budapest, 1956. február 2.

/Babos Ernő/
tanszékvezető helyettes

(Babos 1956).

A Lenin Intézet 1955–1956. tanév I. félévi munkájáról szóló 24 oldalas jelentésben az első napirendi pont, „Az oktató-nevelő munka feltételeinek biztosítása”, míg a negyedik napirendi pont „Az Intézet vezetése” volt. Ebben az esetben is azt konstatálják, hogy

az Intézet jelentős eredményeket ért el, bár még a hiányosságok nagyon számottevők (Jelentés 1956).

A Balczyk által vezetett szak oktató-nevelő munkáját többé-kevésbé kielégítőnek, az eszmei-politikai nevelést alacsony színvonalúnak ítélték. „Az Orosz nyelvészeti tanszék dolgozóit apolitikus magatartás jellemezte”. Az, hogy az adott a félévben nem volt a tanszéken a Szovjetunióból érkezett professzor,

lassította a tanárok fejlődését és az oktatómunka színvonalának emelkedését. Visszahúzó erőként működött a tanévben a tanszékvezetői válság is. Egészében véve mégis az előremenés, a fejlődés jellemezte az első félévi munkát (Jelentés 1956).

IRODALOM

- A BUDAPESTI TUDOMÁNYEGYETEM LENIN INTÉZETE m u n k a t e r v e az 1953/54-es tanévre. Budapest.
- Az Orosz Nyelvészeti Tanszék munkaterve 1955. szept. 1. – 1956. aug. 31. Budapest, 1955. szeptember 10.
- Babos Ernő. Beszámoló-jelentés az Orosz nyelvészeti tanszék 1955/56 tanévi I. felének munkájáról. Budapest, 1956. február 2.
- Borsodi Csaba, Tüskés Anna 2010. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának története képekben 1635–2010. Budapest Elismervény. Budapest, 1965. január 9.
- F e l j e g y z é s a Lenin Intézet Igazgatóságának. Budapest, 1954. november 4. C-129/1954.

- Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat kimutatása. 10736. Budapest, 1956. június 30.
- Gergely Miklós. Levél Balezky Emilnek. Budapest, 1956. január 31.
- Gergely Miklós. Levél Köves Imrénének. Budapest, 1956a. július 6.
- H a t á r o z a t o k az 1955. február 9.-i igazgatósági ülésről. Budapest, 1955. február 9.
- J e g y z ő k ö n y v. Készült 1953. október 29.-én Kassai Géza elvtársnál tartott Értekezletről az Intézetben folyó orosz nyelvoktatás problémáival kapcsolatban. Budapest, 1953. október 29. 195/46/1953.
- J e g y z ő k ö n y v. Készült 1954. szeptember 10-én az Orosz nyelv- és irodalomtudományi szak alakuló tanácsülésén. Budapest, 1954. szeptember 10. C-19/1954
- J e g y z ő k ö n y v. Az ELTE NYELV- ÉS IRODALOMTUDOMÁNYI KARA 1955. május 24-én tartott tanácsülés. Budapest, 1955. május 24. 855-89/1955.
- J e g y z ő k ö n y v az Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Tanácsának Sötér István rektor elnökletével 1956. év január 6-án /pénteken/ du. 2 órai kezdettel tartott t a n á c s ü l é s é r ő l /1955-1956. tanév IV. tanácsüléséről/. Budapest, 1956. január 6.
- J e g y z ő k ö n y a z 1956. év február hó 10-én tartott Egyetemi Tanács Üléséről. /1955-1956. tanév VI. tanácsüléséről/. Budapest, 1956a. február 10.
- J e l e n t é s az 1953/54-es tanévben végzett munkáról. Budapest, 1954. június 22.
- J e l e n t é s a Kassai Géza elvtársnál tartott Értekezleten az Intézetben folyó orosz nyelvoktatás problémáival kapcsolatban. Budapest, 1953. október 29.
- J e l e n t é s a Lenin Intézet kádermunkájáról és a kádermunka feladatairól. Budapest, 1955. szeptember 10.
- J e l e n t é s a Központi Személyzeti osztály 1955. évi szeptember 1-től december 31-ig végzett munkájáról. Budapest, 1956. január 9.
- J e l e n t é s. A Lenin Intézet 1955/56. I. félévi munkájáról. Budapest, 1956. február 13.
- J e l e n t é s (a) az Eötvös Loránd Tudományegyetem 1955/56. I. félévi munkájáról.
- Kiss József Mihály, Szögi László, Ujvári Gábor: Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 10. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára 1635-1975. Budapest, 1988.
- Kivonat az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar 125/1/1965. D. számú ügyiratából.
- Kónya Albert levele a Lenin Intézet igazgatójának. 14/855-B1/4-1956. XII. ü. o.
- Nádas József feljegyzése. Budapest, 1954. december 13.
- Pedagógusokra vonatkozó munkaerő-gazdálkodási terv bekérése. Budapest, 1956. január 12. 0026/1956. TŰK., 0065/1956 TŰK.
- Referátum a kari tanácsülés számára. Budapest, 1955. október 14.
- Sinkovics István levele. Budapest, 1965. május 11. 125/2-1965.D.
- Sinkovics István levele. Budapest, 1965a. június 2.
- Sötér István levele. Budapest, 1965. július 29. 1413-332/1965.

Sótér István levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály h. vezetőjének Dr. Kovács Ferenc elvtársnak. Budapest, 1965. július 20.

T e r v e z e t. Az Orosz nyelv és irodalomtudományi kar munkaterve 1954. szeptember 1-től 1955. augusztus 31-ig. Budapest, 1954. augusztus 24. K-5/954. 274/Ig.

Utasítás az egyetemek, főiskolák ötéves káderfejlesztési tervének elkészítésére és annak végrehajtására. Budapest, 1955. december 12. I-8/26. RH 0064/1956. TÜK.

Valamennyi Dékáni Hivatal + Mátrai elvtársnak. 6. jan. 21. Budapest, 1956. január 21. 1413-183/1956.

Ташкович Оксана 2009. *Еміль Балецький очима сучасників*. Studia Russica XXIII. Budapest, 21-26.

Б 19 **Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин.**
Збірник наукових робіт міжнародного наукового семінару «Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин», Берегове, 23-24 травня 2019 року / Редактор: Єлизавета Барань – Берегове-Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2020. – 236 с. (угорською, українською та англійською мовами).

ISBN 978-617-7868-35-3

Збірник містить матеріали міжнародного наукового семінару «Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин», який відбувся 23-24 травня 2019 року в м. Берегове. До видання, присвяченого 100-річчю від дня народження видатного славіста, ввійшли статті про життєпис науковця, його мовознавчу, освітницьку діяльність та літературну творчість.

УДК 81'1:061.3(477.87)

Наукове видання

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23-24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

2020 р.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці II (протокол №5 від 27.08.2020 р.)*

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою філології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

Редактор:

Єлизавета Барань

Рецензенти:

Адальберт Барань, кандидат філологічних наук (ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)
Вільмош Газдаг, доктор філософії з гуманітарних наук, спеціальність «філологія»
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Коректура угорського тексту:

авторська

Коректори українського та англійського текстів:

Олександр Кордонець та Томаш Врabelь

Технічний редактор: Вільмош Газдаг

Обкладинка: Вільмош Газдаг, Ласло Веждед

УДК: Бібліотечно-інформаційний центр «Опаці Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II

Відповідальні за випуск:

Степан Черничко (в.о. ректора Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)

Ільдико Орос (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

За зміст опублікованих наукових робіт відповідальність несуть автори

Друк збірника здійснено за підтримки Угорської академічної ради Закарпаття

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II» (Прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці II, протокол №2 від 11.11.2019 р., зареєстровано в реєстрі за №6179 приватним нотаріусом І.В. Мацолою) та ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) Свідомство про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

Підписано до друку 21.10.2020. Шрифт «Book Antiqua». Папір офсетний, щільністю 80 г/м².
Ум. друк. арк. 19,0. Формат 70x100/16. Замовл. №2792. Тираж 200.